

Rapportage verrekend fraude- en boetebedrag 2015

Mirthe Bronsveld-de Groot

Vinodh Lalta

Jeremy Weidum

27 juli 2016

Samenvatting

Volgens de Bijstandsdebiteuren- en fraudestatistiek (BDFS) zijn in het verslagjaar 2015 44,7 duizend fraude- en boetevorderingen gestart met een beginschuld van 77,4 miljoen euro. Uit een vragenlijst die voor het huidige onderzoek onder de gemeenten is uitgestuurd, blijkt dat de gemeenten in totaal voor 2,1 miljoen euro aan schulden hebben verrekend vóór opgave aan CBS in de BDFS. Dit brengt de totale beginschuld van de in 2015 gestarte vorderingen op 79,5 miljoen euro.

De incassoratio (het teruggevorderde deel van een schuld) voor de nieuw gestarte fraude- en boetevorderingen in 2015 neemt toe van 12 procent, zoals oorspronkelijk berekend, tot 14 procent als de uitkomsten van dit onderzoek worden meegenomen.

CBS Den Haag
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag
Postbus 24500
2490 HA Den Haag
+31 70 337 38 00
www.cbs.nl

projectnummer 301681-4
SES-SOZ
27 juli 2016

kennisgeving De in dit rapport weergegeven opvattingen zijn die van de auteur(s) en komen niet noodzakelijk overeen met het beleid van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding onderzoek	4
1.2 Doel van het onderzoek	4
2. Uitvoering van het onderzoek	5
2.1 Vragenlijst	5
2.2 Respons	6
2.3 Bruikbaarheid van de respons	6
2.4 Analysemethode	7
2.5 Kwaliteit van de uitkomsten	8
3. Uitkomsten	10
3.1 Schatting totaalbedragen verrekende fraude- en boetevorderingen	10
3.2 Effect van verrekende vorderingen op de incassoratio	10
4. Conclusies en aanbevelingen	12
4.1 Conclusies	12
4.2 Aanbevelingen	12
Bijlage 1. Vragenlijst extra uitvraag Verrekend Fraudebedrag	13
Toelichting bij de vragenlijst	14

1. Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Personen kunnen teveel of ten onrechte bijstand ontvangen, bijvoorbeeld omdat zij bij de aanvraag van de uitkering onvolledige of onjuiste gegevens verstrekken (Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen, art. 30c, lid 2-3), of gedurende de looptijd van de bijstandsuitkering niet voldoen aan hun inlichtingenplicht (Participatiewet, art. 17, lid 1). In dergelijke gevallen van fraude en hebben gemeenten op grond van de Participatiewet (art. 58-59) het recht om het teveel ontvangen bedrag terug te vorderen. Dat geldt ook wanneer de persoon een bestuurlijke boete moet betalen (Participatiewet, art. 60, lid 4). Daarbij mag de gemeente het bedrag gedurende 6 maanden verrekenen met de algemene bijstand (Participatiewet, art. 58, lid 4), waarbij een beslagvrije voet geldt ter hoogte van 90 procent van de geldende bijstandsnorm (Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, art. 475c-475e).

Door dergelijke verrekeningen heeft CBS geen compleet beeld van de beginhoogte van de schulden en is er een onderschatting van de totale fraude- en boetebedragen. Ook worden de verrekenende bedragen niet verdisconteerd in de huidige incassoratio¹, waardoor deze eveneens een onderschatting van de werkelijkheid geeft. De belangrijkste reden voor het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) om CBS opdracht te geven tot dit onderzoek is om te onderzoeken in hoeverre de verrekeningen van de gemeenten effect hebben op de hoogte van de incassoratio.

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is het vaststellen van de omvang van de door gemeenten verrekenende fraude- en boetebedragen om een realistische hoogte van de totale fraude- en boetebedragen te kunnen publiceren en om een gecorrigeerde incassoratio te kunnen berekenen.

In dit rapport komen de volgende zaken aan bod:

1. Een beschrijving van de gevolgde methode (hoofdstuk 2).
2. Een schatting van de omvang van het bedrag dat door gemeenten wordt verrekend met de uitkeringen van fraudeurs (paragraaf 3.1).
3. Een inschatting van het effect op de incassoratio (paragraaf 3.2).

Tot slot volgen de conclusies uit dit onderzoek en enkele aanbevelingen tot verdere verbetering ervan (hoofdstuk 4).

¹ Zowel de originele als de aangepaste incassoratio voor 2015 zijn vastgelegd in het onderzoeksrapport 'Incassoratio vorderingen algemene bijstand' door Leonore Braggaar en Mirthe Bronsveld-de Groot, juli 2016.

2. Uitvoering van het onderzoek

Om in kaart te brengen in hoeverre het voorkomt dat gemeenten fraude- en boetevorderingen verrekenen vóór opgave aan de Bijstandsdebiteuren- en fraudestatistiek (BDFS), heeft team Sociale Zekerheid van CBS een onderzoek uitgevoerd onder alle gemeenten in Nederland. Daarbij zijn de zogenaamde berichtgevers benaderd met de vragenlijst Verrekend fraudebedrag (zie bijlage 1). Een berichtgever is een gemeente of een dienst die door een aantal gemeenten is opgezet en de gegevens voor de BDFS aanlevert aan het CBS. Een berichtgever kan gegevens verstrekken over verschillende gemeenten, maar het omgekeerde komt ook voor: verschillende berichtgevers kunnen over één gemeente rapporteren. Bij het onderzoek is als eenheid van onderzoek de combinatie berichtgever-gemeente gehanteerd, wat in het vervolg van dit rapport wordt aangeduid met de term 'gemeentelijke eenheid'.

2.1 Vragenlijst

Voorafgaand aan de uitzending van de vragenlijst aan alle gemeentelijke eenheden is een pilot uitgevoerd om de bruikbaarheid van de vragenlijst te testen. Hiervoor is gebruik gemaakt van 10 gemeentelijke eenheden die in het verleden aan CBS kenbaar hebben gemaakt bereid te zijn mee te werken aan dergelijke pilotonderzoeken. Naar aanleiding van hun reacties heeft CBS de vragenlijst aangepast en is deze als definitief vastgesteld.

Vervolgens hebben alle berichtgevers een of meerdere exemplaren van de definitieve vragenlijst ontvangen (één voor elke gemeentelijke eenheid waarover zij rapporteren). Het verzoek was om gegevens te verstrekken over eventuele verrekeningen die zijn uitgevoerd op vorderingen met een datum van besluit in 2015 en de bedragen die daarmee waren gemoeid. Hierbij ging het om alle fraude- en/of boetevorderingen die voor het eerst zijn gestart in 2015. Voor deze vorderingen geldt dus dat de startdatum op of na 1 januari 2015 ligt en op of vóór 31 december 2015 én voor de ontstaansgrond moet gelden dat het om een van de volgende situaties gaat:

51. verzwijgen witte inkomsten
52. verzwijgen zwarte inkomsten
53. verzwijgen vermogen en of inkomsten uit vermogen
54. onjuiste opgave woonadres
55. onjuiste opgave samenstelling huishouden
56. andere fraude
58. boete wegens fraude
59. boete niet wegens fraude.

In de vragenlijst is onderscheid gemaakt tussen fraude- en boetevorderingen met een startdatum in 2015. Voor elk van deze typen vorderingen werd de volgende informatie gevraagd:

- Het aantal vorderingen (inclusief eventuele verrekende vorderingen)
- Het aantal vorderingen waarbij verrekening heeft plaatsgevonden
- De beginschuld van de verrekende vorderingen (vóór verrekening)
- Het totale bedrag dat is verrekend

Ook werd gevraagd op welk moment de gemeente vorderingen opgeeft in de BDFS:

- vanaf het moment van ontstaan
- pas na verrekening
- of een eventuele andere mogelijkheid.

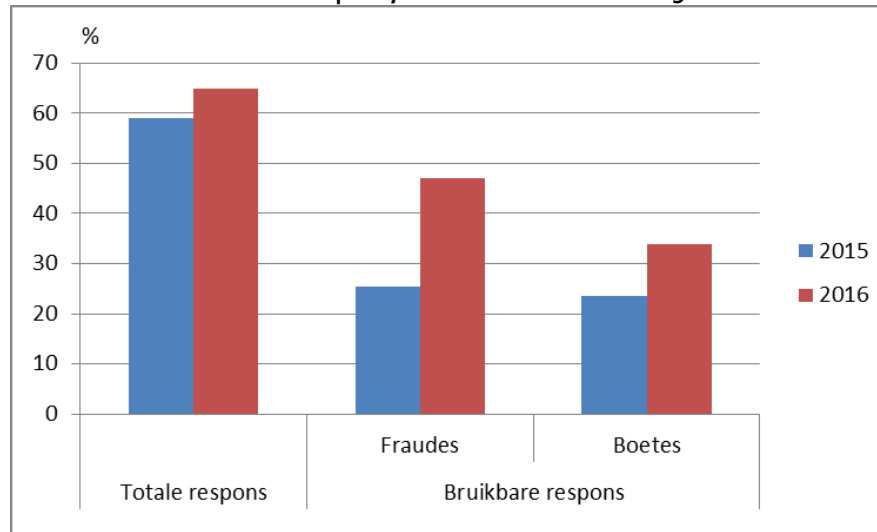
2.2 Respons

Van de 382 uitgestuurde vragenlijsten aan gemeentelijke eenheden over het verslagjaar 2015 zijn er 248 teruggestuurd. Dit komt overeen met een respons van 65 procent. Hiermee is de respons licht verbeterd ten opzichte van het onderzoek uitgevoerd in 2015. Wel moet worden opgemerkt dat een deel van de ingezonden vragenlijsten slechts gedeeltelijk was ingevuld. Niet alle respons was dus ook daadwerkelijk bruikbaar (zie ook 2.3).

2.3 Bruikbaarheid van de respons

De opgaven van de gerespondeerde gemeentelijke eenheden zijn beoordeeld op bruikbaarheid door de aantallen fraude- en boetevorderingen uit de vragenlijsten te vergelijken met de aantallen vanuit de BDFS. Daarbij werden opgaven waarbij de aantallen uit de vragenlijst groter waren dan of gelijk aan de aantallen uit de BDFS, als bruikbare respons beschouwd. De bruikbare respons was bijna 50 procent voor de fraudevorderingen en ruim 30 procent voor de boetevorderingen (zie 2.2.1). Dit is een duidelijke verbetering vergeleken met het onderzoek uit 2015. Inmiddels ligt het aandeel bruikbare respons in dezelfde orde van grootte als in andere vergelijkbare onderzoeken die CBS de afgelopen jaren heeft uitgevoerd, zoals het onderzoek Bijzondere Bijstand.

2.2.1 Totale en bruikbare respons, onderzoeken editie 2015 en 2016

Er zijn verschillende redenen te bedenken voor de verbetering van de totale respons en de bruikbare respons. Mogelijk is de totale respons toegenomen doordat de vragenlijsten in het huidige onderzoek eerder in het jaar zijn verstuurd dan in het vorige onderzoek: in het voorjaar in plaats van in de zomerperiode. Uit de telefonische reacties en de automatische e-mailmeldingen die CBS in 2015 ontving, bleek dat een aanzienlijk deel van de respondenten op vakantie was in de periode dat het onderzoek werd uitgevoerd. In het huidige onderzoek lag het aandeel afwezige respondenten duidelijk lager.

Een andere reden kan zijn dat het huidige formulier – in tegenstelling tot het vorige onderzoek – was voorzien van een uitgebreide toelichting. Tijdens het onderzoek van 2015 bleek namelijk uit de grote aantallen telefonische vragen dat een groot deel van de respondenten moeite had met de vraagstelling van het enquêteformulier en de precieze betekenis van de gebruikte termen. Mogelijk heeft een deel van de (potentiële) respondenten de vragenlijst hierdoor niet ingevuld.

Om dit te ondervangen zijn de meest voorkomende vragen en opmerkingen uit het onderzoek van 2015 in de vragenlijst van het huidige onderzoek verwerkt. Daarnaast is ook een uitgebreide toelichting opgenomen met nadere uitleg bij de gehanteerde begrippen en enkele voorbeelden.

Mogelijk is het aandeel bruikbare respons toegenomen door een verschil in de opzet van het onderzoek. Zo is in het huidige onderzoek geen 'blanco' vragenlijst verstuurd zoals in het voorgaande jaar, maar zijn verschillende aantallen en bedragen op basis van de CBS-data vooraf ingevuld, zodat de respondenten deze gegevens als houvast konden gebruiken bij het invullen.

Daarnaast is de verslagperiode in het huidige onderzoek gewijzigd, omdat er in het vorige onderzoek vaak misverstanden over bleken te zijn. CBS was in dat onderzoek geïnteresseerd in alle vorderingen die op enig moment in 2014 lopend waren. Dit konden dus ook vorderingen zijn die al vóór 2014 begonnen zijn. Maar een fors aantal respondenten dat contact opnam met CBS voor verdere toelichting op de vragenlijst, was in de veronderstelling dat zij alleen de vorderingen moesten meetellen die in 2014 waren begonnen. Met name deze verkeerde interpretatie van de verslagperiode kan ervoor gezorgd hebben dat in het vorige onderzoek de opgegeven aantallen slechts voor een klein deel van de respons gelijk aan of groter dan de BDFS-aantallen waren.

Tot slot kan gewenning een rol gespeeld hebben: in 2015 werd dit onderzoek voor het eerst uitgestuurd. Verschillende respondenten gaven toen aan dat zij speciaal voor dit onderzoek programmatuur moesten (laten) schrijven. Mogelijk bevatte deze in de eerste versie nog onjuistheden, en is de programmatuur inmiddels verbeterd.

Ondanks de verbeterde respons waren er nog altijd gemeenten die aangaven het te lastig te vinden om de gevraagde gegevens uit hun systemen te vergaren en/of niet bereid te zijn om programmatuur hiervoor te (laten) schrijven. Waarschijnlijk gelden deze redenen ook voor (een deel van de) gemeentelijke eenheden die helemaal niet gerepondeerd hebben op de vragenlijst.

2.4 Analysemethode

Voor de verwerking van de gegevens is gebruik gemaakt van quotiëntschatters. Bij deze statistische methode wordt aangenomen dat de eenheden die niet hebben gerepondeerd, ongeveer dezelfde eigenschappen hebben als de eenheden die wél hebben gerepondeerd. Daarom mag worden aangenomen dat bepaalde verhoudingen die gelden voor de respons, ook gebruikt mogen worden voor de non-respons.

Bij deze berekening zijn allereerst voor alle gemeentelijke eenheden vanuit de BDFS de aantallen in 2015 gestarte vorderingen bepaald, met hun beginschuld. Vervolgens zijn de eenheden opgedeeld in eenheden die hebben gerepondeerd op de vragenlijst en eenheden die geen opgave hebben gedaan (de non-respons). Voor de eenheden waarvoor responsdata beschikbaar was, is het aantal vorderingen met verrekeningen bepaald en daarvan het aantal verrekende vorderingen waarbij alleen de restschuld na verrekeningen wordt opgegeven aan CBS voor de BDFS. Voor deze laatstgenoemde groep is berekend welk bedrag de gemeenten in totaal hebben verrekend, met daarbij de standaarddeviatie. Dit is immers het bedrag dat ontbreekt uit de BDFS, omdat de gemeenten deze geldstromen niet opgeven aan CBS. Daarna is het gemiddeld verrekende bedrag per vordering berekend: het verrekende bedrag dat niet voor de BDFS is opgegeven, gedeeld door het aantal vorderingen volgens de BDFS. Door deze verhouding te vermenigvuldigen met het aantal BDFS-vorderingen van de non-respons kan een schatting gemaakt van het bedrag dat deze gemeentelijke eenheden in 2015 hebben verrekend vóór opgave aan CBS.

In formulevorm:

$$\text{verrekend bedrag}_{\text{non-respons}} = \frac{\text{verrekend bedrag}_{\text{respons}}}{\# \text{ vorderingen BDFS}_{\text{respons}}} \times \# \text{ vorderingen BDFS}_{\text{non-respons}}$$

Of in een eenvoudigere vorm:

$$\text{verrekend bedrag}_{\text{non-respons}} = \frac{\# \text{ vorderingen BDFS}_{\text{non-respons}}}{\# \text{ vorderingen BDFS}_{\text{respons}}} \times \text{verrekend bedrag}_{\text{respons}}$$

Uit deze laatste formule volgt dat het verrekend bedrag voor de non-respons geschat kan worden door het verrekend bedrag voor de respons te vermenigvuldigen met de verhouding tussen de aantallen BDFS-vorderingen voor de non-respons en de respons.

Vervolgens geldt dat het totale bedrag aan verrekeningen voor dit type vorderingen gelijk is aan de som van de verrekeningen volgens de responderende gemeentelijke eenheden en het bijgeschatte bedrag aan verrekeningen voor de non-respons:

$$\text{verrekend bedrag}_{\text{type vordering}} = \text{verrekend bedrag}_{\text{respons}} + \text{verrekend bedrag}_{\text{non-respons}}$$

Deze berekening is afzonderlijk uitgevoerd voor de fraudevorderingen en de boetevorderingen. Omdat de verdeling van de gemeenten over de gemeentegrootteklassen nogal verschilde, net als de verhouding tussen het verrekende bedrag en het aantal BDFS-vorderingen, is de berekening afzonderlijk uitgevoerd voor elke gemeentegrootteklasse om tot een nauwkeuriger resultaat te komen. De uitkomsten per gemeentegrootteklasse zijn vervolgens samengenomen om te komen tot totaaluitkomsten voor heel Nederland. Tot slot is uit de schattingen van het verrekende bedrag voor de totale aantallen fraude- en boetevorderingen in Nederland het totaalbedrag aan verrekeningen voor alle in 2015 gestarte vorderingen berekend:

$$\text{verrekend bedrag}_{\text{totaal}} = \text{verrekend bedrag}_{\text{fraude}} + \text{verrekend bedrag}_{\text{boete}}$$

2.5 Kwaliteit van de uitkomsten

Omdat in dit onderzoek een deel van de verrekende bedragen is geschat, hebben de einduitkomsten een bepaalde onzekerheidsmarge. De marges zijn berekend aan de hand van de standaarddeviatie σ . Analoog aan de berekeningen voor het verrekende bedrag zelf (zie 2.4) is de standaarddeviatie berekend voor het verrekende bedrag van de gemeentelijke eenheden die een ingevulde vragenlijst hadden ingestuurd (met bruikbare respons) én aangaven dat zij bij verrekeningen alleen de restschuld opgeven aan de BDFS. Uit deze standaarddeviatie is de standaarddeviatie voor het bijgeschatte bedrag berekend door deze te vermenigvuldigen met de verhouding tussen de aantallen BDFS-vorderingen voor de non-respons en de respons:

$$\sigma_{\text{non-respons}} = \frac{\# \text{vorderingen BDFS}_{\text{non-respons}}}{\# \text{vorderingen BDFS}_{\text{respons}}} \times \sigma_{\text{respons}}$$

Uit de standaarddeviaties voor de respons en de non-respons is de totale standaarddeviatie voor het totale bedrag aan verrekeningen berekend als de wortel van de som van de gekwadrateerde standaarddeviaties:

$$\sigma_{\text{totaal}} = \sqrt{\sigma_{\text{respons}}^2 + \sigma_{\text{non-respons}}^2}$$

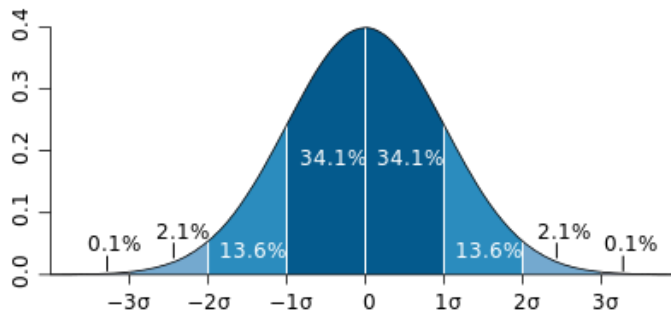
Voor de grenzen van het 95%-betrouwbaarheidsinterval geldt vervolgens:

$$\text{ondergrens} = \mu - 2 * \sigma$$

$$\text{bovengrens} = \mu + 2 * \sigma,$$

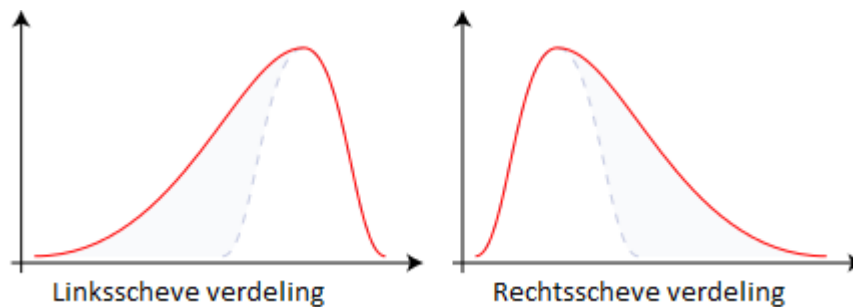
met μ het gemiddelde en σ de standaarddeviatie van de verrekende bedragen (zie 2.5.1).

2.5.1 Kansdichtheidsfunctie van de normale verdeling²

Een kanttekening bij deze methode om de onzekerheidsmarges te berekenen, is dat de genoemde formules voor het 95%-betrouwbaarheidsinterval alleen gelden, wanneer de verdeling van de data (bij benadering) normaal verdeeld is. Bij onderzoek bleek de verdeling van de verrekende bedragen echter sterk rechtsscheef te zijn: relatief veel waarden lagen onder de 1000 euro, terwijl in een klein deel van de gevallen juist zeer hoge bedragen voorkwamen. Zie 2.5.2 voor voorbeelden van links- en rechtsscheve verdelingen.

2.5.2 Kansdichtheidsfunctie van een linksscheve en rechtsscheve verdeling³

Om ook in het geval van een rechtsscheve verdeling onzekerheidsmarges te kunnen berekenen, kan een logaritmische transformatie worden toegepast op de data: in plaats van te werken met de verrekende bedragen zelf wordt de natuurlijke logaritme van de bedragen genomen. Hierdoor wordt de rechtsscheve verdeling getransformeerd tot een verdeling die (bij benadering) normaal is. Vervolgens kan de berekening voor de onzekerheidsmarges worden uitgevoerd en tot slot wordt de omgekeerde transformatie uitgevoerd. Dit levert de volgende waarden op voor de onder- en bovengrens van het betrouwbaarheidsinterval van het totale verrekende bedrag:

$$\text{ondergrens} = e^{\mu_{\log} - 2 \cdot \sigma_{\log}}$$

bovengrens = $e^{\mu_{\log} + 2 \cdot \sigma_{\log}}$, met μ_{\log} en σ_{\log} het gemiddelde en de standaarddeviatie van de natuurlijke logaritme van de verrekende bedragen.

Uit het logaritmische karakter van de formules voor de onder- en bovengrens blijkt dat de afstand tussen de ondergrens tot het gemiddelde duidelijk verschilt van de afstand tussen de bovengrens en het gemiddelde, met name voor grotere waarden van σ .

² "[Standard deviation diagram](#)" door Mwtoews – Eigen werk gebaseerd (in concept) op de figuur van Jeremy Kemp, 2005-02-09. Licensed under CC BY 2.5 via Commons.

³ "[Negative and positive skew diagrams](#) (English)" door Rodolfo Hermans (Godot). Licensed under CC BY-SA 3.0 via Commons

3. Uitkomsten

3.1 Schatting totaalbedragen verrekende fraude- en boetevorderingen

Volgens de BDFS zijn in 2015 27,6 duizend fraudevorderingen gestart met een totale beginschuld van 63,2 miljoen euro (zie ook 3.1.1). Uit de respons op de verstuurde vragenlijst en de bijschatting zoals beschreven in 2.4, bleek dat de gemeenten in totaal voor 1,5 miljoen euro aan fraudevorderingen hebben verrekend. Dit brengt de totale beginschuld van de in 2015 gestarte fraudevorderingen op 64,8 miljoen euro.

Voor de boetes ging het om 17,1 duizend vorderingen met een beginschuld van 14,2 miljoen euro, waarbij 0,6 miljoen euro is verrekend. In totaal bedroeg de beginschuld van de in 2014 lopende boetevorderingen 14,7 miljoen euro.

Voor alle in 2015 nieuw gestarte fraude- en boetevorderingen samen kwam het totaalcijfer uit op 44,7 duizend vorderingen met een beginschuld van 77,4 miljoen euro en daarbij 2,1 miljoen euro aan verrekeningen. De totale beginschuld voor de vorderingen in 2015 kwam daarmee uit op 79,5 miljoen euro. De ondergrens voor de totale beginschuld bedroeg 78,4 miljoen euro en de bovengrens 82,0 miljoen euro. Zoals verwacht mag worden bij een rechtsscheve verdeling, is de afstand van de bovengrens tot het totaalbedrag groter dan de afstand van de ondergrens tot het totaal (+3 procentpunt voor de bovengrens en -1 procentpunt voor de ondergrens).

3.1.1 Uitkomsten schatting verrekende bedragen, 2015

	BDFS		Vragenlijsten en raming			Beginschuld (incl. verrekend bedrag)				
	Aantal vorderingen	Beginschuld vorderingen	Verrekend bedrag	Ondergrens	Bovengrens	Totaal	Ondergrens	Bovengrens	Ondergrens	Bovengrens
	<i>x 1000</i>	<i>x mln euro</i>								%
Fraudevorderingen	27,6	63,2	1,5	0,7	3,2	64,8	63,9	66,5	99	103
Boetevorderingen	17,1	14,2	0,6	0,2	1,4	14,7	14,4	15,6	98	106
Totaal vorderingen	44,7	77,4	2,1	0,9	4,8	79,5	78,4	82,0	99	103

3.2 Effect van verrekende vorderingen op de incassoratio

In het onderzoek 'Incassoratio vorderingen algemene bijstand' wordt de incassoratio berekend door het totaal ontvangen bedrag af te zetten tegen de beginschuld. Hiermee worden de ontwikkelingen in de aflossing ten opzichte van de beginschuld in kaart gebracht. De incassoratio is gedefinieerd als de verhouding tussen het totaal ontvangen bedrag (inclusief eventuele restschulden bij uitstroom) en de schuld bij instroom (met daarin alle correcties tot en met de verslagperiode verwerkt):

$$\text{Incassoratio} =$$

$$\frac{\text{Totaal ontvangen bedrag t/m verslagperiode} + \text{restschuld bij uitstroom}}{\text{Schuld bij instroom} + \text{correcties t/m verslagperiode}}$$

Voor de nieuw gestarte fraude- en boetevorderingen uit 2015 bedroeg de incassoratio 12 procent in datzelfde jaar. Dat wil zeggen dat de gemeenten voor deze vorderingen 9,1 miljoen euro wisten terug te vorderen van de totale beginschuld van 75,0 miljoen euro⁴.

⁴ Bedrag na correctie met behulp van het kenmerk 'hoogte correctiebedrag'.

Zoals besproken in 3.1 hebben de gemeenten in 2015 voor 2,1 miljoen euro aan openstaande fraude- en boetevorderingen al verrekend vóór opgave aan CBS voor de BDFS. Dit verrekende bedrag moet in de formule voor het berekenen van de incassoratio worden opgeteld bij zowel het teruggevorderde bedrag als de beginschuld:

Aangepaste incassoratio =

$$\frac{\textit{Totaal ontvangen bedrag t/m verslagperiode + restschuld bij uitstroom + verrekende bedragen}}{\textit{Schuld bij instroom + correcties t/m verslagperiode + verrekende bedragen}}$$

Als we het verrekende bedrag van 2,1 miljoen euro opnemen in de berekening, neemt de incassoratio voor 2015 toe van 12 procent naar 14 procent.

4. Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

CBS publiceert maandelijks de Bijstandsfraude- en –debiteurenstatistiek (BDFS) met daarin gegevens over het aantal fraude- en boetevorderingen en de schuldbedragen die daarmee zijn gemoeid. Omdat gemeenten fraude- en boetebedragen mogen verrekenen met de bijstandsuitkering of bijstandsgelateerde uitkering, bestond het vermoeden dat de schuldbedragen zoals geregistreerd in de BDFS een onderschatting vormen van de werkelijke schuldbedragen. Uit dit onderzoek en de voorgaande editie uit 2015 blijkt dat dit inderdaad het geval is.

In 2015 zijn 44,7 duizend fraude- en boetevorderingen gestart. Volgens de BDFS hadden deze een beginschuld van 77,4 miljoen euro. Uit een vragenlijst die voor dit onderzoek onder de gemeenten is uitgestuurd, bleek dat de gemeenten in totaal voor 2,1 miljoen euro aan schulden hadden verrekend vóór opgave aan CBS. Dit brengt de totale beginschuld van de in 2015 gestarte vorderingen op 79,5 miljoen euro.

In het onderzoek 'Incassoratio vorderingen algemene bijstand' dat CBS in 2016 heeft uitgevoerd, is de incassoratio berekend voor de fraude- en boetevorderingen met een datum van beschikking in 2015: de verhouding tussen het totaal ontvangen bedrag en de beginschuld van de vorderingen. Volgens de oorspronkelijke berekening (gebaseerd op alleen de bedragen uit de BDFS) bedroeg de incassoratio voor de in 2015 nieuw gestarte vorderingen 12 procent. Als het verrekende bedrag van 2,1 miljoen euro in de berekening voor de incassoratio wordt opgenomen, stijgt de incassoratio voor 2015 naar 14 procent.

4.2 Aanbevelingen

Zoals besproken in hoofdstuk 2 van dit rapport is de respons van de gemeenten op de uitgestuurde vragenlijsten licht verbeterd in vergelijking met het onderzoek uit 2015. Bij de bruikbare respons is de toename ten opzichte van de vorige editie een stuk sterker. Waarschijnlijk zijn de totale en de bruikbare respons toegenomen door enkele wijzigingen in de vragenlijst en de opzet van het project. Voor een volgende editie van dit onderzoek is het dan ook zeker aan te bevelen om deze wijzigingen voort te zetten.

Ondanks de genoemde stijging van de bruikbare respons viel in het huidige onderzoek op dat gemeenten nog altijd in ongeveer de helft van de gevallen aantallen vorderingen en bedragen opgaven die lager waren dan de gegevens zoals bekend vanuit de BDFS. Om hier opheldering over te krijgen kan mogelijk in 2017 een kwaliteitsonderzoek worden uitgevoerd.

Tot slot moet worden opgemerkt dat verschillende gemeenten aangaven moeite te hebben met het vergaren van de gevraagde gegevens voor dit onderzoek. Om de benodigde gegevens uit hun administratiesystemen te halen moeten zij scripts (laten) schrijven, hetgeen een investering betekent voor de gemeenten. Enkele van deze gemeenten gaven aan alleen bereid te zijn om een dergelijke investering te doen, als zeker is dat dit onderzoek ook in de komende jaren wordt uitgevoerd.

Bijlage 1. Vragenlijst extra uitvraag Verrekend Fraudebedrag

Verrekende fraude- en boetebedragen in 2015

Gemeente:

1 Heeft er in 2015 in uw gemeente verrekening plaatsgevonden bij nieuwe vorderingen?¹⁾

2 Vanaf welk moment neemt u dergelijke vorderingen op in de BDFS?

3 Als er sprake was van een restschuld ná verrekening, welk schuldbedrag neemt u dan op in de BDFS?²⁾

Fraudevorderingen (ontstaansgrond 51 t/m 56³⁾)

4 Totaal aantal fraudevorderingen (inclusief de verrekenende gevallen) vorderingen

5 Totaal aantal fraudevorderingen waarbij verrekening heeft plaatsgevonden vorderingen

6 Totale beginschuld van deze fraudevorderingen (vóór verrekening) euro

7 Totaal fraudebedrag dat is verrekend euro

Boetevorderingen (ontstaansgrond 58 en 59³⁾)

8 Totaal aantal boetevorderingen (inclusief de verrekenende gevallen) vorderingen

9 Totaal aantal boetevorderingen waarbij verrekening heeft plaatsgevonden vorderingen

10 Totale beginschuld van deze boetevorderingen (vóór verrekening) euro

11 Totaal boetebedrag dat is verrekend euro

Opmerkingen

¹⁾ Alleen vorderingen in het kader van de Participatiewet met een startdatum op of na 1 januari 2015. Zie Richtlijnen BDFS 2013: kenmerk 10 'aard uitkering'

²⁾ Zie Richtlijnen BDFS 2013: kenmerk 13 'hoogte beginschuld'.

³⁾ Zie Richtlijnen BDFS 2013: kenmerk 11 'ontstaansgrond vordering'.

Klik op de vragen voor verdere toelichting.

Het ingevulde formulier kunt u zenden aan SZ_BDFS@CBS.nl ter attentie van Mirthe Bronsveld-de Groot en Jeremy Weidum. Mocht u vragen hebben over de vragenlijst, dan kunt u deze stellen via dit e-mailadres of tijdens kantooruren via telefoonnummers 070 337- of 070 337-

Toelichting bij de vragenlijst

Algemeen

In dit onderzoek is CBS geïnteresseerd in vorderingen waarbij openstaande schulden van de bijstandsontvanger zijn ingehouden op of verrekend met de uitkering van de bijstandsontvanger. Het kan zijn dat bij uw gemeente pas gesproken wordt van een verrekening vanaf het moment dat er een boetebesluit is uitgesproken of dat het wordt gebruikt voor inkomsten die een bijstandsontvanger ontvangt naast de uitkering. Voor dit onderzoek verstaat CBS onder het begrip 'verrekening' alle gevallen waarbij het te vorderen bedrag is ingehouden op of verrekend is met de uitkering én er sprake was van fraude of een boete.

Deze vragenlijst heeft alleen betrekking op vorderingen in het kader van de Participatiewet (kenmerk 10: Aard uitkering = 01, zie de Richtlijnen Bijstandsdebiteuren- en -fraudestatistiek 2013 op de CBS-website).

Wij vragen u om de gevraagde aantallen en bedragen in de gele vlakken in te vullen. In de groene cellen zijn voor uw gemeente gegevens ingevuld over de aantallen vorderingen en de beginschulden, voor zover bekend bij CBS. Deze gegevens kunt u gebruiken als houvast bij het invullen van de vragenlijst maar controleert u ze zorgvuldig op juistheid.

Bij de cellen met de tekst 'Maak een keuze' kunt u op het pijltje rechtsonder deze cel klikken en een keuze maken uit de lijst van mogelijkheden. Indien u verdere uitleg wilt bij een vraag, klik dan op de vraag zelf om over te schakelen naar de toelichting bij de desbetreffende vraag.

Na het invullen van de vragenlijst kunt u het document opslaan (graag onder de originele naam) en als bijlage mailen aan SZ_BDFS@cbs.nl.

Vraag 1

Het gaat hier om alle vorderingen die voor het eerst zijn geconstateerd in 2015. Daarbij moet dus gelden dat de startdatum op of na 1 januari 2015 ligt en op of vóór 31 december 2015.

Vraag 2

Bij deze vraag heeft u de keuze uit de antwoordmogelijkheden:

- a) Vanaf het moment van beschikking
- b) Na verrekening
- c) Anders, namelijk:

Voorbeeld:

Iemand ontvangt van november 2014 tot en met maart 2015 te veel uitkering. Dit wordt in april 2015 ontdekt en vervolgens wordt in de maanden mei tot en met juli 2015 de uitkering volledig ingehouden. Daarna is de schuld nog niet volledig afbetaald, maar voor het resterende bedrag wordt vanaf augustus slechts een deel van de uitkering ingehouden.

Vanaf welk moment geeft u deze vordering door in de BDFS?

- a) vanaf april 2015 (het moment van beschikking),
- b) vanaf augustus (na verrekening),
- c) een ander moment

Vraag 3

Bij deze vraag heeft u de keuze uit de antwoordmogelijkheden:

- a) Beginschuld vóór verrekening opgenomen
- b) Restschuld ná verrekening opgenomen
- c) Anders, namelijk:

Voorbeeld:

Iemand heeft 3000 euro te veel aan uitkering ontvangen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering volledig in en incasseert zo 1000 euro. Er blijft een restschuld over van 2000 euro.

Welk bedrag geeft u dan op voor de BDFS als beginschuld (kenmerk 13)?

- a) 3000 euro (het bedrag vóór verrekening),
- b) 2000 euro (het bedrag ná verrekening),
- c) een ander bedrag

Voor meer informatie, zie de Richtlijnen BDFS 2013: kenmerk 13 'hoogte beginschuld'.

Vraag 4

Het gaat hier om alle fraudevorderingen die voor het eerst zijn geconstateerd in 2015. Daarbij moet gelden dat de startdatum op of na 1 januari 2015 ligt en op of vóór 31 december 2015 én voor de ontstaansgrond moet gelden dat het om een van de volgende situaties gaat:

- 51. verzwijgen witte inkomsten
- 52. verzwijgen zwarte inkomsten
- 53. verzwijgen vermogen en of inkomsten uit vermogen
- 54. onjuiste opgave woonadres
- 55. onjuiste opgave samenstelling huishouden
- 56. andere fraude.

Voor meer informatie, zie de Richtlijnen BDFS 2013: kenmerk 11 'ontstaansgrond vordering'.

Vraag 5

Het gaat hier om fraudevorderingen die voor het eerst zijn geconstateerd in 2015 en waarbij een te veel betaald bedrag aan uitkering is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

Vraag 6

Het gaat hier om de oorspronkelijke beginschuld van de fraudevorderingen die voor het eerst zijn geconstateerd in 2015 en waarbij een te veel betaald bedrag aan uitkering is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

Voorbeeld:

Iemand heeft 3000 euro te veel aan uitkering ontvangen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering volledig in en incasseert zo 1000 euro. Er blijft een restschuld over van 2000 euro. In dit geval dient u het bedrag van 3000 euro mee te rekenen bij het totaalbedrag voor vraag 6.

Vraag 7

Het gaat hier om het verrekende bedrag van de fraudevorderingen die voor het eerst zijn geconstateerd in 2015 en waarbij een te veel betaald bedrag aan uitkering is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

Voorbeeld:

Iemand heeft 3000 euro te veel aan uitkering ontvangen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering volledig in en incasseert zo 1000 euro. Er blijft een restschuld over van 2000 euro. In dit geval dient u het bedrag van 1000 euro mee te rekenen bij het totaalbedrag bij vraag 7.

Vraag 8

Het gaat hier om alle boetevorderingen die voor het eerst zijn geconstateerd in 2015. Daarbij moet gelden dat de startdatum op of na 1 januari 2015 ligt en op of vóór 31 december 2015 én voor de ontstaansgrond moet gelden dat het om een van de volgende situaties gaat:

- 58. boete wegens fraude
- 59. boete niet wegens fraude.

Voor meer informatie, zie de Richtlijnen BDFS 2013: kenmerk 11 'ontstaansgrond vordering'.

Vraag 9

Het gaat hier om boetevorderingen die voor het eerst zijn geconstateerd in 2015 en waarbij het te vorderen bedrag is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

Vraag 10

Het gaat hier om de oorspronkelijke beginschuld van de boetevorderingen die voor het eerst zijn geconstateerd in 2015 en waarbij het te vorderen bedrag is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

Voorbeeld:

Iemand heeft een boete van 4000 euro opgelegd gekregen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering volledig in en incasseert zo 1500 euro. Er blijft een restschuld over van 2500 euro. In dit geval dient u het bedrag van 4000 euro mee te rekenen bij het totaalbedrag bij vraag 10.

Vraag 11

Het gaat hier om het verrekende bedrag van de boetevorderingen die voor het eerst zijn geconstateerd in 2015 en waarbij het te vorderen bedrag is ingehouden op of verrekend met de uitkering.

Voorbeeld:

Iemand heeft een boete van 4000 euro opgelegd gekregen. De gemeente houdt een aantal maanden de uitkering volledig in en incasseert zo 1500 euro. Er blijft een restschuld over van 2500 euro. In dit geval dient u het bedrag van 1500 euro mee te rekenen bij het totaalbedrag bij vraag 11.